

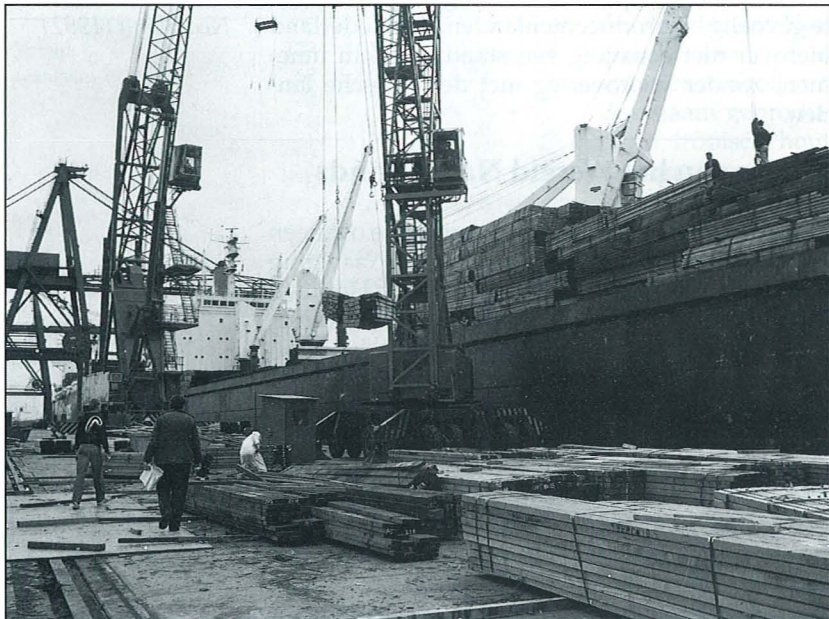
Duurzaam bosbeheer? Duurzaam samenwerken!

Het tropisch regenwoud blijft volop in de belangstelling staan. De ontwikkelingen volgen elkaar in rap tempo op en soms is het zelfs moeilijk om door de bomen het bos te zien. In januari van dit jaar werden de lidstaten van de International Tropical Timber Organization (ITTO) het eens over een nieuwe overeenkomst. Vervolgens was er veel publiciteit over een studie van het Wereld Natuur Fonds, die aantoonde dat een importverbod op tropisch hout juridisch onmogelijk is. De regering biedt de kamer dit voorjaar de tussentijdse evaluatie aan van het Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud. Het Convenant Tropisch Hout beleeft intussen ook weer roerige tijden, en teakplantages in Latijns-Amerika blijven de gemoederen bezig houden. Dit Bos en Hout Bericht zet de recente ontwikkelingen op een rij en beschrijft in het kort de tropisch houtstroom in Nederland.

Inleiding

Tropisch regenwoud spreekt tot de verbeelding. En zo gek is dat ook niet. Iedereen die wel eens een foto of film van deze bossen gezien heeft of er zelf is geweest, raakt onder de indruk van de imposante bomen en het complexe ecosysteem.

Boycot van tropisch hout blijkt juridisch bijna onmogelijk

Geen wonder dus dat we het er over eens zijn dat de mensheid deze bossen moet behoeden voor ondergang. Maar hoe kunnen we dat doen? Hoe beschermen wij een bos dat niet eens van ons is? Sterker nog, een bos dat helemaal aan de andere kant van de aardbol ligt? Dat is een gecompliceerde zaak! Ook de Nederlandse regering is zich daarvan bewust. Ze heeft er een apart 'Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud' aan gewijd. Hierin staat dat de regering het tropisch regenwoud wil "(...) bevorderen, door de totstandkoming van een evenwichtig en duurzaam land- en bosgebruik, zodat het huidige proces van ontbossing en aantasting en degradatie van het milieu wordt beëindigd". Sinds het opstellen van het regeringsstandpunt hebben de ontwikkelingen zich in hoog tempo opgevolgd.

International Tropical Timber Agreement

In 1983 tekenden een groot aantal producenten- en consumentenlanden van tropisch hout het International Tropical Timber Agreement. De International Tropical Timber Organization zorgt voor uitvoering van deze overeenkomst, die in 1995 afloopt. Daarom startten in 1993 weer onderhandelingen voor een nieuwe overeenkomst. Die werden in januari van dit jaar succesvol afgerond, hoewel het daar lange tijd niet naar uit zag. Bij de onderhandelingen stonden producenten- en consumentenlanden in eerste aanleg lijnrecht tegenover elkaar, want elk land had zo zijn eigen wensen. De consumentenlanden wilden dat eerder gemaakte afspraken om vanaf het jaar 2000 te komen tot duurzaam bosbeheer, het zogenaamde "Target 2000", in de nieuwe overeenkomst worden vastgelegd. De producentenlanden stelden voor om niet alleen tropisch hout, maar ook al het andere hout onder de nieuwe overeenkomst te laten vallen. Zij wilden ook extra financiële middelen van de consumentenlanden voor invoering van duurzaam bosbeheer.

Hoewel de onderhandelingen dus stroef verliepen, kwam er toch een nieuwe overeenkomst. Zoals bij onderhandelingen gebruikelijk is, moesten alle partijen water bij de wijn doen. Het "Target 2000" staat weliswaar in de overeenkomst, maar uitvoering is gekoppeld aan de mate waarin consumentenlanden bereid zijn financiële middelen ter beschikking te stellen. Verder gaat het in de nieuwe overeenkomst toch alleen over tropisch bos en hout, hoewel de consumentenlanden, los van deze afspraken, een (niet-bindende) verklaring afgaven waarin staat dat ook zij zullen streven naar duurzaam beheer van hun niet tropische bossen. Ondanks grote tegenstellingen is er dus toch een nieuwe overeenkomst. Alle betrokkenen zijn in dat internationale samenwerking de eni-

ge manier is om tropische bossen daadwerkelijk duurzaam in stand te houden.

Convenant Tropisch Hout

Het afgelopen jaar haalde het Convenant Tropisch Hout regelmatig de publiciteit. Het is een samenwerkingsovereenkomst, in juni 1993 ondertekend door Nederlandse overheid, bedrijfsleven, werknemersorganisaties en milieubewegingen:

- Ministerie van Economische Zaken;
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij;
- Ministerie van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne;
- Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking;
- de verenigingen van houtagenten (NATA), timmerfabrikanten (NBvT), en de handel (VVNH);
- 95% van de afzonderlijke bedrijven die tropisch hout verhandelen en verwerken;
- werknemersorganisaties CNV en FNV;
- Wereld Natuurfonds (WNF);
- International Union for Conservation of Nature (IUCN), afdeling Nederland.

Maar wat willen zij bereiken met het Convenant Tropisch Hout en waarom? Met dit convenant kunnen de ondertekenaars een deel van het Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud uitvoeren. De gedachte is om na 1995 in Nederland de handel en verwerking van tropisch hout te beperken tot landen of regio's die hun bos beschermen en hun hout duurzaam produceren. Daarom legden ze contacten met belangrijke producentenlanden zoals Maleisië, Indonesië en Kameroen en heeft men de afgelopen maanden de eerste stappen gezet voor een keurmerk. Ontwikkelingen op dat terrein leidden ertoe dat de milieuorganisaties uit het convenant stapten. Hoe het zover kon komen lichten we hieronder toe.

Milieuorganisaties uit convenant

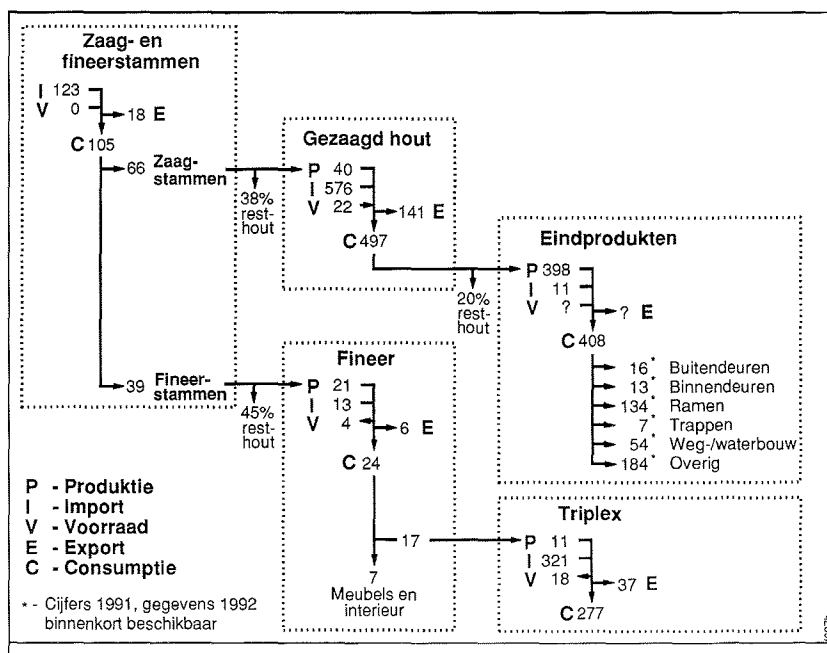
De ondertekenaars van het Convenant Tropisch Hout willen dus een tropisch hout keurmerk. Zo'n keurmerk zou dan voorbehouden zijn aan duurzaam geproduceerd hout. Wat we onder 'duurzaam geproduceerd' kunnen verstaan staat in het rapport van een groep deskundigen, onder leiding van prof. C. Stortebeker. Zij kregen van de convenantpartners de opdracht om het begrip 'duurzaam bosbeheer' te omschrijven. De discussies die op de rapportage van de commissie volgden, waren voor de milieuorganisaties aanleiding om uit het convenant te stappen.

Waarom deden ze dat? Aanleiding waren de conversiebossen. Dat zijn bossen die vooral plaats moeten maken voor landbouw. De commissie vindt dat hout dat bij het opruimen van deze (voormalige) bossen beschikbaar komt, nooit kan vallen onder de noemer "duurzaam geproduceerd". Daar waren alle partijen binnen het convenant het eigenlijk mee eens. Een ambtelijke werkgroep met vertegenwoordigers van de ministeries vond dat ook, maar gaf aan dat Nederland overleg zou moeten voeren met producentenlanden om te kijken of die het hiermee ook eens zijn. Dat viel verkeerd bij de milieuorganisaties, die van mening zijn dat Nederland zonder voorbehoud

zou moeten beslissen dat hout uit conversiebossen niet "duurzaam geproduceerd" is. De milieuorganisaties stapten daarna dus uit het convenant.

Samenwerking noodzakelijk

De Stichting Bos en Hout vindt constructieve samenwerking met boscijgenaren noodzakelijk voor duurzaam bosbeheer in tropische bossen. Daarvoor is het belangrijk dat de economische waarde van tropische bossen toeneemt zodat het beheer van deze bossen kan concurreren met alternatieve vormen van landgebruik, zoals landbouw. Van essentieel belang daarbij is dat men niet alleen de stammen verkoopt, maar dat producentenlanden zelf waarde toevoegen aan hout en andere bosproducten. Hierdoor kunnen werkgelegenheid en economie zich verder ontwikkelen, waarmee een economisch draagvlak te maken is voor het behoud van tropisch regenwoud.

Naar ons idee valt hout uit conversiebossen nooit onder de noemer "duurzaam geproduceerd". De conversiebossen problematiek ligt echter dermate gevoelig bij producentenlanden, dat Nederland hierover niet eenzijdig een standpunt kan innemen, zonder vooroverleg met de tropische landen.

Studie van het Wereld Natuurfonds

Eind februari was er ineens de commotie over een studie van het Wereld Natuurfonds. Waar ging het precies om? Het Convenant Tropisch Hout wil na 1995 in Nederland alleen nog import van duurzaam geproduceerd tropisch hout; Nederland zou dan niet-duurzaam geproduceerd tropisch hout moeten weren. Dergelijke importverboden liggen zeer gevoelig. Daarom bestudeerde het Centrum voor Milieurecht van de Universiteit van Amsterdam de juridische haalbaarheid van zo'n maatregel, in opdracht van het Wereld Natuurfonds. De studie toont aan dat een eenzijdig importverbod zeer waarschijnlijk juridisch onmogelijk is. Ook invoerheffingen kunnen niet door de beugel in 't

Figuur 1.
De stroom van
tropisch hout in
Nederland (1992)

licht van het internationale recht. De regering kan volgens het rapport wél andere maatregelen nemen om duurzaam bosbeheer te stimuleren. Een van de mogelijkheden is een verplicht of vrijwillig keurmerk. Ook hier komt dus weer duidelijk naar voren dat samenwerking verstandiger is dan het nemen van eenzijdige maatregelen.

Teakplantages

Ook de discussies over zin en onzin van aanleg van teakplantages bloeiden de afgelopen maanden hevig op. Waar moeten we deze discussies plaatsen, gezien de problematiek van de verdwijnende tropische bossen? Milieu is "in". Veel ondernemers proberen uit commercieel belang hun produkten een "groen" tintje te geven. Bij bosaanlegprojecten lijkt zoiets niet nodig want bomen zijn immers al groen. Bosaanlegprojecten zijn daarom in deze tijd makkelijk te verkopen. Voeg daarbij het feit dat ontbossing in de tropen voortdurend de aandacht van grote bevolkingsgroepen heeft, en de ideale voedingsbodem voor het welslagen van teakplantages is gelegd.

Waarom juist teakplantages? Daarvoor zijn twee redenen. Ten eerste onderscheidt teak zich van ander tropisch hout door:

- de snelle groei;
- het waardevolle hout;
- een bekende teeltmethode.

In de tweede plaats zijn er economische redenen. De verwachting is dat er een schaarste aan tropisch hout komt als invoer van niet duurzaam geproduceerd tropisch hout verboden wordt. Aanbieders van aandelen in teakplantages spelen hier op in, door er in hun verkoop-brochures op te wijzen. Zij hopen dat het teak van hun plantages dan het gat in de markt kan vullen. Maar teakplantages hebben ook schaduwzijden. Ze brengen veel

onzekerheden met zich mee, zoals groei-snelheid, weersinvloeden en houtprijs. Bovendien geven de aanbieders geen garanties voor de toekomst. Niemand weet hoe vraag en aanbod van duurzaam geproduceerd tropisch hout zich gaat ontwikkelen. Wat gebeurt er bijvoorbeeld als alle teakplantages ongeveer gelijktijdig hun teak op de markt brengen? En welke kwaliteit heeft het hout eigenlijk? Het teak dat nu in Nederland wordt aangeboden komt uit het Myanmar (het voormalige Birma) en Indonesië. Het groeit daar lang-

zaam en is van zeer hoge kwaliteit. Maar de teakplantages waarvoor nu aandelen worden aangeboden bevinden zich allemaal in Latijns-Amerika. Teak groeit daar erg snel en het is onbekend wat dit voor de houtkwaliteit betekent. Daarom vindt de Stichting Bos en Hout onderzoek naar de kwaliteit van teak uit Latijns-Amerika dringend gewenst.

Een verheugende ontwikkeling is de betrokkenheid van het Wereld Natuurfonds bij één van de teak-projecten. Zij wil zo de beschikbaarheid van tropisch hout bevorderen en tegelijkertijd bestaande tropische bossen beschermen. In het verlengde hiervan zou het Wereld Natuurfonds ook actief kunnen deelnemen in het beheer van bestaande tropische bossen waar men wil komen tot duurzame houtproductie. In onze ogen zou ze zeker moeten overwegen om ook daar actief betrokken te zijn.

De Stichting Bos en Hout is blij met elke vorm van bosaanleg, zolang het maar op verantwoorde en deskundige wijze gebeurt. Wij zijn minder gelukkig met de voorlichting van aanbieders van aandelen in teakplantages. Ze wijzen niet nadrukkelijk genoeg op risico's en onzekerheden. Dit kan betekenen dat het positieve beeld van bosaanleg in het algemeen schade oploopt, als deze teakprojecten op een fiasco uitlopen.

Tropisch houtstroom

Al sinds enige jaren voert de Stichting Bos en Hout projecten uit voor de International Tropical Timber Organization (ITTO). Doel is om de stroom tropisch hout in kaart te brengen in een aantal Europese landen, waaronder Nederland. Dit doen we met een systeem dat we opgezet hebben in opdracht van de ITTO. Het gebruikt bestaande gegevens over de buitenlandse handel, maar verzamelt ook nieuwe marktinformatie. Dit levert gegevens over de tropisch houtmarkt die voorheen niet beschikbaar waren; tot voor kort hadden we slechts import- en exportgegevens van 7 soorten, nu van 19 soorten! Daarnaast geeft het systeem informatie over productie, voorraadmutatie en (eind-)gebruik van tropisch hout en voor zover mogelijk uitgesplitst naar houtsoorten. Over 1992 zijn nu (voorlopige) gegevens beschikbaar. Naar verwachting is de informatie over het eindgebruik in 1992 binnenkort bekend. De gegevens over 1991 zijn al eerder gepubliceerd ¹⁾. De volgende paragrafen geven een overzicht van de belangrijkste resultaten van het onderzoek over 1992. Dat is natuurlijk slechts een selectie uit de uitgebreide informatie van het rapport. Het definitieve rapport verschijnt in mei ²⁾.

1) Final Report of ITTO-project PD 158/91 Rev. 1 (M): "Market Intelligence; analysis of the wood flow as a basis for an early warning system for the tropical timber market". International Tropical Timber Organization / Stichting Bos en Hout, Wageningen 1992

2) Dit rapport is te bestellen door overmaking van f 35, op bankrekening nr. 48.64.72.736 ten name van Stichting Bos en Hout, Wageningen (ABN/AMRO, Giro bank: 815138) onder vermelding van: ITTO/PD9

Tabel 1 De import van tropisch hout naar houtsoort in Nederland (1992).

Import		Rondhout		Gezaagd hout	
		x 1000 m ³	%	x 1000 m ³	%
Totaal		123	100	576	100
waarvan	azobé	62	50	25	4
	balau	0	0	45	8
	basralocus	5	4	0	0
	bilinga	3	2	1	0
	iroko	0	0	13	2
	keruing	0	0	9	2
	mahogany	1	1	0	0
	makoré	2	2	0	0
	mengkulang	0	0	4	1
	meranti	0	0	415	72
	merbau	0	0	39	7
	niangon	1	1	0	0
	obeché	5	4	0	0
	okoumé	37	30	0	0
	ramin	0	0	9	2
	sapelli	3	2	0	0
	sipo	3	2	0	0
	teak	1	1	1	0
	white seraya	0	0	2	0
	overig	0	0	13	2

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek en de SBH-enquête

De resultaten van het houtmarktonderzoek zijn vooral gebaseerd op gegevens die het Nederlandse bedrijfsleven heeft verschaft. Zij hebben hiermee actief bijgedragen aan het vergroten van de doorzichtigheid van de Nederlandse tropisch houtmarkt.

Import

In figuur 1 staat de stroom van tropisch hout in Nederland. Daaruit blijkt dat Nederland tropisch hout vooral importeert als gezaagd hout. Tabel 1 laat zien dat de import van rondhout vooral bestaat uit azobé en okoumé. Meranti importeert Nederland vooral in de vorm van gezaagd hout. Uit de omvangrijke enquête onder het bedrijfsleven blijkt dat Nederland ongeveer 415.000 m³ meranti invoerde, terwijl het CBS op 260.000 m³ uitkomt. Nader onderzoek toonde aan dat meranti onder verschillende namen binnenkomt, waardoor de douane waarschijnlijk een deel niet onder "meranti" registreert, maar onder "overige houtsoorten". Na gesprekken met het bedrijfsleven gaan wij er echter vanuit dat ons onderzoeksresultaat dicht bij de werkelijkheid ligt. Volgens het bedrijfsleven is het geen uitzondering dat de douane houtsoorten verkeerd rubriceert.

Export

Zoals figuur 1 laat zien exporteert Nederland een aanzienlijk deel van het ingevoerde gezaagd hout. Bijna een kwart van de import gaat naar voornamelijk de BRD, België en het Verenigd Koninkrijk.

Productie

Het ingevoerde rondhout verwerkt Nederland in hoofdzaak tot gezaagd hout (zie figuur 1). Het gaat dan vooral om de houtsoort azobé. Een klein deel dient voor fineerproductie, waarbij okoumé de belangrijkste houtsoort is. De productie van tropisch triplex is gering.

Voorraadmutatie

De voorraadmutatie van rondhout is nihil. Die van gezaagd hout nam behoorlijk af in 1992. Vooral de merantivoorraden daalden. De voorraden fineer en triplex stegen (zie figuur 1)

Houtstroom en houtgebruik

Nederland kent twee belangrijke tropisch houtstromen:

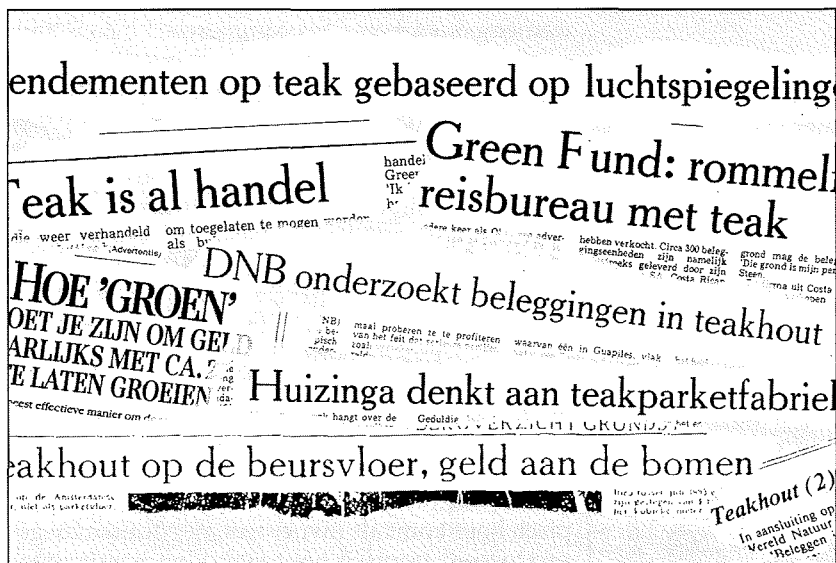
- het geïmporteerde gezaagde hout. Dit gaat voor een kwart weer de grens over; het overgrote deel gaat naar eindprodukten zoals ramen en deuren. Ook in de weg- en waterbouwsector gebruikt Nederland gezaagd tropisch hout, maar dat is vooral als rondhout ingevoerd en in Nederland verzaagd;
- het geïmporteerde triplex, in hoofdzaak gebruikt voor afwerking in de bouw.

In 1992 nam het gebruik van tropisch hout toe, in vergelijking met 1991. Het gebruik van gezaagd hout bedroeg in 1991 433.000 m³ en in 1992 497.000 m³. Mogelijke oorzaak is de toename van het aan-

tal nieuwe woningen, en dan vooral die in de vrije sektor.

Afsluitend

Op beleidsniveau timmert Nederland aan de weg om "duurzaam bosbeheer" te bereiken. Ze doen dat in Nederland, maar ook buiten onze landsgrenzen. Soms zegt men dat de ontwikkelingen te langzaam gaan, zeker internationaal. Dat is misschien wel zo, maar we moeten ons realiseren dat dit de enige weg is om tropische bossen daadwerkelijk en effectief te behouden. Wij willen immers niet in eigen land, maar ver weg iets veranderen.

Daarvoor is samenwerking nodig. Veel landen kunnen de inkomsten uit tropisch hout onmogelijk missen. Zij zijn niet zonder meer bereid om meteen drastische veranderingen door te voeren, maar willen eerst de consequenties onderzoeken en afwegen. Toch willen ontwikkelingslanden zeker werken aan beter bosbeheer. Een illustratie van dit feit vinden we in het nieuwe International Tropical Timber Agreement. De consumentenlanden moeten hen dan wel tijd gunnen om drastische veranderingen voor te bereiden en door te voeren.

Nederland werkt erg hard aan het verbeteren van bosbeheermethoden in de tropen. Milieuorganisaties, een aantal gemeenten en de NOVIB willen een boycot op gebruik van tropisch hout. Maar dat werkt naar ons idee averechts op de verbetering van bosbeheermethoden. We moeten de tropische landen daarin juist helpen en niet dwarsbomen!

Ir.R.C.de Boer

© Uit deze publicatie mag niets overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming vooraf van de Stichting Bos & Hout.

Stichting Bos en Hout
Bosrandweg 5, Postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel. 08370-24666

SBH

Teakplantages krijgen volop aandacht in de pers